

Csete Örs: Magyarról magyarig

- Megjelent a Magyar Nemzet 2009. december 5-i számában -

Nem csak a magyarországiak, hanem valamennyi magyar számára vízvélasztó a kisebbségi kérdéstről szoló diskurzusbán a 2004. december 5-i kettős állampolgárságról szoló népszavazás. A magyarországiak között – némi cinizmussal – eggyel több lett a törésvonalak száma, azonban a külhoni magyarok többsége – tán kevésbé differenciáltan – a népszavazást az Anyaország elutasító gesztusával azonosítja. A közel azonos nagyságrendű igeneken és nemeken túl a népszavazással valójában az mutatkozott meg, hogy a magyar kisebbség sorsa a magyarországiak többsége számára közömbös, távolmaradást indukáló, nem mozgósító erejű ügy. Miért? A válasz rendkívül egyszerű: mert a többség továbbra sem tudja, miért élnek magyarok „külföldön”, és semmilyen saját tapasztalása nincs azzal kapcsolatban, hogy hogyan élnek. Iskolában nem tanulta, szülei nem mesélték, ő maga sosem járt ott, és ha a tévét nézve találkozott is ezzel a témával, tudás és tapasztalat hiányában a fejében nem állt össze arról semmi. A véleménynyilvánítástól való távolmaradás sokak esetében tehát egyfajta erkölcsi álláspont, hiszen inkább nem nyilvánított véleményt az, aki bizonytalan volt, aki nem tudta, nem ismerte azt, amiről szavaznia kellett volna.

Mindez kifejezett imperatívusz nekünk, akik nemzetpolitikával foglalkozunk.

Hogyan lehetne a szavazástól egykor távolmaradókat hozzásegíteni ahhoz, hogy tudásuk, mi több, tapasztalásuk legyen a külhoni magyarságról? Sőt, tovább megyek: hogyan lehetne a nemmel szavazókat álláspontjuk felülvizsgálatára készíteni? Félreértés ne essék: korántsem egy újabb népszavazásról vizionálok. Írásomban olyan szempontokra kívánom a figyelmet ráirányítani, amelyek hozzájárulhatnak, hogy a magyarországiak millióinak véleménye a külhoni magyarokról valódi tartalommal telítődjön és ennek köszönhetően változzon meg és formálódjon át.

Mindenekelőtt a külhoni magyarsággal kapcsolatos beszédmódon kell változtatni.

A körülöttünk lévő világ a rendszerváltás óta igencsak átalakult, így a külhoni magyarság kapcsán használatos néhány kifejezésünk szavatossága is lejárt mára. Viszonylagos, pontatlan és némileg bántó sok erdélyi/felvidéki/stb. magyar fül számára a közbeszédben általánosan meggyökerezett *határon túli* kifejezés. A határokat ugyanis Európa középső fertályában történelmi okokból hagyományosan utáljuk, hiszen az elválasztottság, a kirekesztettség fogalmkörével azonosítjuk. Ez a kifejezés egy fájdalmas kényszerhelyzet eredményét állítja középpontjába, így szinte etimológiailag is meghatározott a hozzá kapcsolódó negatív jelentésárnyalat. Itt az ideje tehát a szavainkban is lerombolni a határokat. Sokkal korszerűbbnek tartanám a *külhoni* kifejezés meghonosodását. Ez egy olyan helyet jelent, amely (bár) Magyarországon kívül található, valakinek az otthona. Jelentése pozitív és pontosan jelzi annak a pozícióját, akire vonatkoztatjuk.

Egy másik meghaladott kifejezés, amikor a külhoniak *szülőföldön maradását* emlegetjük, mint nemzetpolitikai célkitűzést. Abban a világban, amely az emberek, eszmék és javak szabad mozgásáról szól – és mellesteg ahová korábban mi is vágytunk és ahová ma tartozunk –, finoman fogalmazva is anakronizmus a szülőföldön maradást jelölni meg nemzetpolitikai célként. A szülőföldjén nem azért marad valaki, mert az egy magasztos dolog. Akkor marad ott, ha nincs más választása – tárgyunk szempontjából ez most érdektelen, tekintsünk el tőle.

Vagy akkor marad ott, ha úgy érzi, akadálytalanul kiteljesítheti érzelmi és karriercéljait, megélheti magyarságát azaz ha a szülőföldje élhető. A jövőendő nemzetpolitikai célja – egyúttal szóhasználata – álláspontom szerint az *élhető szülőföld megteremtésére* kell irányuljon. A korábbival ellentétben ezzel a kifejezéssel nem egy statikus magatartásmódot preferálunk a külhoni magyarok kapcsán, hanem az életminőség emelését tűzzük ki célul, és ez a mai korhoz és az emberek igényeihez sokkal közelebb áll. Talán apróságnak tűnhet, hogy milyen kifejezéseket használunk, pedig korántsem az: a külhoni magyar valóság magyarországi megismerése a kapcsolódó negatív vagy meghaladott jelentéstartalmú kifejezések közbeszédből való száműzésével kezdődik.

Ehhez persze nem csak néhány kifejezést kellene megújítani. Korszakunkban egyre inkább felbomlanak a korábbi etnikai keretek, a hétköznapok döntésévé válik az emberek mobilitása más országok irányába, mialatt a magyarság lélekszáma évente egy kisvárosnyival csökken. E folyamatok ellenében hathatós cselekvés a következmények ismeretének hiányában aligha tervezhető. A külhoni magyarság többsége él kisebbségben egy-egy régió belül, ezért sokuk számára a névadástól az iskolaválasztásig, a párválasztástól a személyes identitás meghatározásáig számos következménye van a szórványhelyzetnek. A *szórvány* szavunknak ezt a tágas, a magyarországi étellel egyelőre nem érintkező jelentésrétegét is ideje lenne tudatosítani, legalább az értelmiségi közgondolkodásban.

Bár a beszédmóddal függ össze, de nem csupán nyelvi értelemben, hogy a XXI. század valóságával csak részben érintkezik az a külhoni magyarokról alkotott kép, amely jórészt a magyarországi sajtó tudósításain, egyes hazai közszereplők és külhoniak magyarországiak számára fenntartott beszédmódján alapul. Ennek köszönhető az a magyarországiak egy részében élő kép, amely a külhoniakra mint a népi/nemzeti/stb. hagyomány hordozóira – például mint csaváros eszű falusiakra, vallásosakra, néptáncosokra, szép beszédűekre, stb. –, és részben ebből következően mint „egyedül igaz magyarokra” tekint. Ugyanez a szemlélet aztán a mozdíthatatlanságot mint hősiesség kitaratást, az innováció hiányát mint ellenállást, az igénytelenséget mint értékörzést interpretálja. Aki sokat jár külhonban, akinek külhoni barátai vannak, az érzi és tudja mindezek egyoldalúságát és az ebből származó hamisságot. Ez az egyoldalú kép látszólag paradox módon éppen a személyes megtapasztalások hiányával és felszínességével magyarázható. De ez már átvezet a fontosabb tennivalóhoz.

A külhoniak és magyarországiak közötti kapcsolatok újjáépítése a legalapvetőbb nemzetpolitikai szükségszerűség. Ennek számos politikai aspektusától eltekintve ezúttal egyetlen szegmensét emelem ki.

A rendszerváltás huszadik évfordulóján a határátkelő helyek többségén nincsen várakozás, a határátlépés tárgyi feltételei – a szerbiai és ukrainai határszakaszt kivéve – könnyebbé lettek. De mit ér mindez, ha a magyarlakta területekre magyarországiak milliói ma nem jutnak el, mert nincs lehetőségük utazni vagy ha utaznak, nyugatabbra indulnak? És mit ér mindez, ha a kiutazó magyarországi a szomszédos országokban csupán turista marad? A határok lebontása, átjárhatóságának biztosítása nem pusztán az egykori utak helyreállítását, a határőrbódék elbontását kell jelentse, hanem magasabb fokon de sokkal lényegibben az emberi kapcsolatok akadálymentesítését is. Mert emberi kapcsolatok, ismeretségek, barátságok, és az ezekből fakadó közös élmények hiányában – Radnóti parafrazálva – csupán térkép a táj.

Ezt felismerve dolgoztuk ki az Apáczai Közalapítványban a megvalósítási tervét egy olyan országos programnak, amelynek keretében valamennyi magyarországi iskolás tanulmányai alatt díjmentes *tanulmányi kirándulásra* utazhat a szomszédos országok magyarlakta és

szórványvidékeire. A közalapítvány a program pilot-jának kipróbálását is megkezdte, így kétszáz millió forintból még jelenleg is nyitott pályázati felhívást hirdetett, hogy 2010-ben hatezer középiskolás utazhasson tanulmányútra külhonba, míg közülük ötszázan közös szakmai projekteket is megvalósíthatnak majd kinti magyar társaikkal. A projektapasztalat birtokában fogjuk véglegesíteni ennek a soha nem látott méretű kirándulásnak a megvalósítási tervét. Egy múlt heti hír szerint úgy tűnik, a politikai szférában is felismerték, hogy a magyarországi közoktatásban tanuló, mintegy egymillió-kétszázézer diák néhány év alatti kiutaztatásával milliók gondolkodása töltődhet fel ismerettel és tapasztalással a külhoni magyarságról. Az osztálykirándulások által ugyanis nem csak a részt vevő diákok, hanem rajtuk keresztül a szülők, nagyszülők gondolkodása is formálódik. A projekt bekerülési ára autópályában kifejezve 30 kilométernyi betoncsíkra jutó pénz, hatása azonban sorsfordító lehet a nemzetpolitikában. (Ehhez azonban a külhoni magyar iskolások Magyarországra történő kirándulásának lehetőségét is biztosítani kell, legalább egyszer a tanulmányaik alatt.)

A külhoni-magyarországi kapcsolatokban számos még kiaknázatlan lehetőség van. Gondoljunk meg: elvileg ma nincs jogi akadálya, hogy az EU tag Szlovákiában, Ipolyságon hegesztő szakmát tanuló magyar fiatal egy salgótarjáni szakközépiskolában végezze el a szakmai gyakorlatát míg egy kecskeméti faipari szakközépiskolás például a szintén EU tagállamban, a romániai Székelyudvarhelyen gyakorlatozzon. Mégis fehér holló az a néhány példa, amivel egy vonatkozó kutatás keretében találkoztunk. Pedig többek között a magyarországi támogatásoknak köszönhetően nagyon jól felszerelt magyar tannyelvű szakközépiskolák is működnek az utódállamokban. A tanulmányi célú diákmobilitás serkentése az EU egyik kiemelt célja, amelyre komoly forrásokat is mozgósít. A magyarországi szakképzésben mégis igen alacsony a nemzetközi diákmobilitás, mivel a diákok többsége nem beszél idegen nyelven. A közalapítvány a projekt-előkészítő kutatás során felmérte a Kárpát-medencében működő, közel ezer magyar tannyelvű szakközépiskola testvériskolai kapcsolatait. Azt találtuk, hogy a magyarországi intézmények közül nagyjából minden nyolcadiknak van ilyen kapcsolata. Mi az akadálya, hogy magyar diákok a szomszédos országok magyar tannyelvű szakközépiskoláiba menjenek gyakorlati részképzésre? A válasz egyszerű: mert nincsen emberi kapcsolat a különböző országokban működő magyar tanintézmények vezetői között, vagy a kapcsolat nagyon gyakran formális. Nem ismerik egymást, egymás intézményét, és így az együttműködés lehetőségeit sem.

A jövőben egyre több honfitársunknak kell megértenie, hogy éppen aktuális otthonunk helyszínétől függetlenül mi, magyarok egymásra vagyunk utalva. Együtt erősebbek és hatékonyabbak vagyunk a globális versenyhelyzetben. A nemzetpolitikában minden olyan projekt támogatandó, amely által növekszik a személyes emberi kapcsolatok száma. Hiszek abban, hogy a létrejövő kapcsolatfonalak milliói erős hálóvá sűrűsödnek majd össze a Kárpát-medencében magyartól magyarig, eljelentéktelenítve történelmi helyzeteket, országhatárokat és távolságokat.

A külhoni kirándulással megszerzett benyomások, ismeretek rendszerezésére, elmélyítésére, valamint a külhoni magyarsággal való egyfajta találkozásra Magyarországon jelenleg nincsen lehetőség. Húsz esztendő alatt nem jött létre egy, a külhonban élő magyarság történetét, kultúráját, neves szülötteit korszerű, interaktív formában bemutató kiállítóhely Magyarország fővárosában, amely alkalmas lenne diákcsoportok fogadására, rendhagyó történelem órák megtartására. Sajnos nem létezik egy ilyen több lábú intézmény, amely nem csak a külhoniak történetéről szólna XXI. századi módon és a fiatalokat megragadó látványossággal, hanem amelynek éttermében megkóstolható lenne számos külhoni magyar étel és ital, színpadán bemutatkozhatna sok-sok külhoni előadóművész, boltjában megvásárolható lenne számos

külhoni könyv és más termék. Mindezekre tekintettel javaslom a *Magyarság Házának* megalapítását. Ez az intézmény szimbolikus üzenet lenne arról, hogy egy magyarnak bárhol is van az otthona, az Anyaországban számon tartjuk és hogy Budapesten valamennyien itthon lehetünk.